
SYRKAW ADAMY

NÄHILI BARLAMALY

III

BAP

Syrkaw adama näme gerekdigini bilmek üçin, siz ilki bilen ondan näme bolýandygyny sorap bilmeli, soňra bolsa ony ünsli barlamaly. Siz adamyň näderejede keseldigini we onda haýsy keseliň bardygyny anyklamaga kömek etjek alamatlary tapmaly.

Adamy ýagtynyň oňat düşýän ýerinde, has gowusy gün ýagtyсында barlaň. Adamy **hiç haçan** garaňky otagda barlamaň.

Syrkaw adamdan belli bir soralmaly zatlar bar. Muňa syrkaw adamyň özüni duýşýa onuň arzlary (simptomlary), şeýle hem ony gözden geçireniňizde, **ýüze çykaran alamatlaryňyz** degişlidir. Şular ýaly alamatlar, aýratyn-da çagalar we gürläp bilmeýänler üçin wajypdyr. Şu kitapda “alamat” sözi hem simptom, hem alamat üçin ulanylýar.

Syrkaw adamy gözden geçireniňizde, netijeleriňizi belläp ýazyň we olary gerek bolan ýagdaýynda saglygy goraýşyň işgärine görkezmek üçin saklaň (sah. 44).

SORAGLAR

Ilki bilen keseli barada soraň. Şulary hökman soraň:

- Häzir sizi näme biynjalyk edýär?
- Sizi özüňizi oňat ýa erbet duýmaga näme mejbur edýär?
- Siziň keseliňiz haçan we nädip başlady?
- Siz ozal hem şu kesel bilen keselläpmediňiz? Maşgalaňyzdan ýa goňsularyňyzdan şu kesel bilen kesellän bolupmydy?

Keseli jikme-jik bilmek üçin başga soraglary hem beriň.

Mysal üçin, adamyň agyrysy bar bolsa, oňa şeýle soraglary beriň:

- Niräňiz agyrýar? (Agyrýan ýerini barmagy bilen has anygrak görkezmegini haýyş ediň).
- Hemişe agyrýarmy ýa-da wagtal-wagtal agyrýarmy?
- Agyry nähili? (Ýitimi? Çalajamy? Gaty güýçlümi?)
- Şu agyry bilen uklap bilýäňizmi?

Eger bäbek ýaramaýan bolsa, onda agyrynyň alamatlaryny gözläň. Onuň hereketlerine, aglaýşyna üns beriň. (Mysal üçin, gulagy agyrýan çaga şol gulak tarapyňy bir zada oýkaýar ýa şol gulagyndan çekýär).

SAGLYGYŇ UMUMY ÝAGDAÝY

Syrkaw adama el degirmezden ozal oňa ünsli serediň. Onuň ýagdaýyny, özüni duýşuny, hereket edişini, dem alşyny, akyllynyň näderejede dürsdügini synlaň. Organizmiň suwsuzlanmagynyň (sah. 151) ýa-da şok ýagdaýynyň (sah. 77) alamatlaryny gözläň.

Adamyň nahary oňat ýa ýaramaz iýşine üns beriň. Ol horlanympy? Adam uzak wagtyň dowamynda kem-kemden horlansa, onuň dowamly keseliniň bolmagy ähtimal.

Syrkaw adamyň derisiniň we gözüniň reňkine üns beriň. Käwagt adam kesellände, onuň gözleriniň we derisiniň reňki üýtgeýär (garaýagyž adamlaryň derisiniň reňkiniň üýtgändigini kän görünmeýär. Şonuň üçin syrkawyň eliniň aýasyna, dabanyňa, elleriniň dyrnaklaryna, dodagynyň ýa gabygynyň iç taraplaryna üns beriň).

- Adamyň reňki, aýratyn hem dodagynyň we gabygynyň iç tarapy solgun bolanda — bu gan azlygyň alamaty (sah. 124). Adamyň derisi inçekeseliň ýa-da pinta keseliniň (sah. 207) netijesinde hem agaryp bilýär.
- Deriň garalmagy açlyk çekmegiň alamatydyr (sah. 112).
- Deriň gögermesi, aýratyn hem dodaklaryň, barmaklaryň dyrnaklarynyň gögermesi, dem alşyň (sah. 79,167,313) ýa-da ýürek keselleriniň çynlakaý ýagdaýlarynda bolup bilýär. Huşsuz, özüni bilmän ýatan çaganyň gögümtil-çalymtyk reňki serebral gyzzyrmanyň alamaty bolmagy mümkin (sah. 186).
- Der basan sowuk deri çalymtyk-ak bolanda, adamyň şok ýagdaýynyň alamatydyr (sah. 77).
- Adamyň derisi we gözi sary bolanda — bu bagyr (sary getirme, sah. 172, sirroz, sah. 328, amýoba iriňli dommesi sah. 145) ýa-da öt haltasynyň (sah. 329) keselleriniň alamaty. Şular ýaly reňk täze doglan çagalarda (sah. 274) we orak şekilli eritrositli gan azlygy bilen doglan çagalarda bolup bilýär (sah. 321).

Şeýle-de ýagty derä bir tarapdan düşende seredip görüň. Bu gyzdyrýan çagada gyzamyk örgüniniň irki alamatlaryny ýüze çykarmaga kömek eder (sah. 311).

GYZDYRMA (TEMPERATURA)

Syrkaw adamyň gyzgyny ýok ýaly görünse-de, onuň gyzgynyň ölçäp görmeli. Eger adam örän ýarawsyz bolsa, onuň gyzgynyň günde azyndan 4 gezek ölçäp, ony ýazyp belläň.

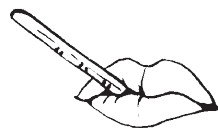

Eger siziň termometriňiz ýok bolsa, bir aýaňyzyň arka tarapyny syrkawyň maňlaýyna, beýlekisini bolsa öz maňlaýyňyza ýa islendik sag adamyň maňlaýyna goýuň. Eger syrkawyň gyzgyny bar bolsa, siz tapawudy derrew duýarsyňyz.

Gyzgynyň haçan we nädip galýandygyny, näçe wagtlap dowam edýändigini we pese düşýändigini anyklamak wajypdyr. Bu keseliň görnüşini kesgitlemäge kömek eder. Her bir gyzgyn gyzzyrma keseliniň bardygyny aňlatmaýar. Mümkin bolan beýleki sebäpleri hem ýatda saklaň.

Mysal üçin:

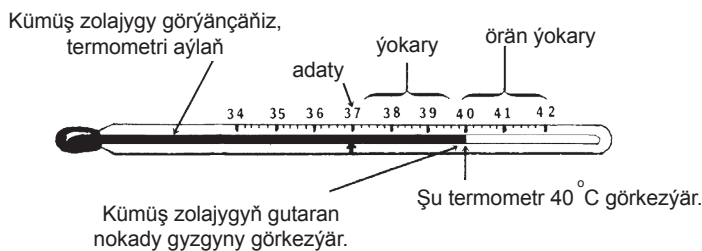
- Adaty sowuklama ýa beýleki virus infeksiýalary (sah. 163). Gyzgyn adaty ýagdaýlarda ortaça bolýar.
- Garyn garahassalygy 5 günüň dowamynda kem-kemden artýan gyzgynyň bolmagyna sebäp bolýar. Gyzzyrma keselinde derman kömek etmeýär.
- Inçekesel käwagt gündizine ortaça gyzgynyň bolmagyna sebäp bolýar. Adam köplenç gijesine derleýär we onuň gyzgyny pese düşýär.

TERMOMETRDEN NÄDIP PEÝDALANMALY

Termometr her bir maşgalada bolmaly. Syrkawyň gyzgynyny günde 4 gezek ölçäp, ony belläp ýazmaly.

Termometriň görkezijelerini nähili okamaly (ýüz graduslyk şkala ölçegi — °C ulanylýar.)

Gyzgyny nädip ölçemeli?

1. Termometri sabyňly suw ýa spirt bilen gowy ýuwuň. Onuň kümüş zolajygy tä 36 gradusa ýetýänçä, eliňizde silkiň.
2. Termometri goýuň:

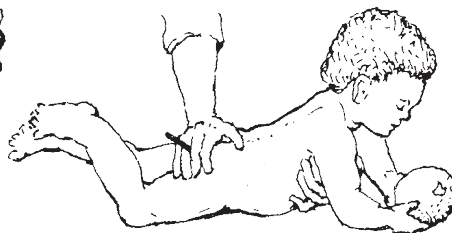
diliň aşagyna
(agzyňyz ýapyk bolsun)

goltugyňyzyň aşagyna

usullyk bilen çaganyň
artbujagyna (ilki termometriň
ujuny ölläň ýa-da ýag çalyň)

3. Ony 3-4 minut saklaň.
4. Görkezijilerini okaň (goltugyň gyzgyny agzyň gyzgynyndan sähelçe pes bolar, artbujakdaky gyzgyn sähelçe ýokary bolar).
5. Termometri sabyňly suw bilen gowy ýuwuň.

Bellik: täze doglan çagalaryň gyzgyny adatdan daşary ýokary ýa-da pes (36 °C-den aşak) bolsa, bu olarda çynlakaý infeksiýanyň bardygynyň alamatydyr (sah. 275).

- Gyzgynyň grafigini bilmek üçin (sah. 26 we 27).
- Gyzgyn ýokary bolanda näme etmelidigini bilmek üçin (ser. sah. 75).

DEM ALYŞ (RESPIRASIÝA)

Syrkawyň dem alşyna aýratyn üns beriň: ol uludan ýa ýüzleý dem alýarmy? Dem alşy ýgy-ýgydanmy ýa-da seýrekmi? Kynlyk bilen dem alýarmy? Syrkaw dem alanda, gursagynyň iki tarapy-da deň derejede galýarmy?

Eger sagadyňyz bar bolsa, adamyň rahat ýagdaýynda bir minutda näçe gezek dem alýandygyny sanaň. Uly adamlaryň we ýetginjekleriň bir minutda 12-20 gezek dem almagy, çagalaryň bir minutda 30, bäbekleriň — 40 gezek dem almagy kada laýykdyr. Uly adamlaryň 40 gezekden, çagalaryň 60 gezekden ýokary ýüzleý dem almagy öýken sowuklamasynyň alamatydyr.

Dem alnyşyň seslerini ünsli diňläň. Mysal üçin:

- Sykylyk görnüşde kynlyk bilen alynýan dem demgysmanyň bardygyny bildirýär (sah. 167).
- Huşsuz ýagdaýda gulkuldylý ýa horruldylý we kynlyk bilen alynýan dem nämedir bir zadyň (diliň, gakylygyň, iriňiň) bokurdaga dykylyp, howany geçirmeýändigini aňladýar.

Adam dem alan wagtynda gapyrgalaryň arasynda we boýnuň aýlaw ýerinde (ýaýyk süňküň aňrsynda) “içine gidýän” ýerleri gözläň. Bu howanyň öýkene kynlyk bilen barýandygyny aňladýar. Bu damaga bir zat dykylmagyň (sah. 79) ýa öýken sowuklamasynyň (sah. 171), ýa demgysmanyň (sah. 167), ýa bronhitiň (demiň gowşak sorulmagy, sah. 170) bardygyny aňlatmagy mümkin.

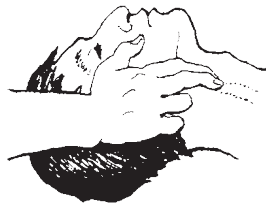
Eger adam üsgürýän bolsa, ýatan wagty üsgülewügiň ony birahat edip-etmeýänligini soraň. Üsgürende gakylygyň bardygy, onuň mukdaryny, reňkini, onda ganyň bolup-bolmazlygy barada sorap biliň.

DAMAR URMA (ÝÜREK URMASY)

Adamyň damar urmasyny sanamak üçin eliňizi suratda görkezilişi ýaly, onuň goşaryna goýuň (damar urmasyny sanamak üçin başam barmagy ulanmaň)

Eger adamyň goşarynda onuň damar urmasyny tapyp bilmeseňiz, ony boýnundaky damardan tapjak boluň

ýa-da gulagyňyzy onuň ýüreginiň üstünde goýup, ýürek urgasyny diňläň (stetoskopyňyzyň bolan ýagdaýynda ony ulanyp bilersiňiz).

Damar urmasynyň güýjüne, ýgylygyna we zygiderliligine üns beriň. Sagadyňyz bar bolsa, bir minidyň dowamyndaky damar urmasyny sanaň.

ADAMLARYŇ RAHAT ÝAGDAÝYŇDA KADALY DAMAR URMASY	
ulular	minutda 60-80 urgy aralygy
çagalalar	minutda 80-100 urgy aralygy
bäbekler	minutda 100-140 urgy aralygy

Adam fiziki iş edende, gaharlananda, gorkanda ýa gyzdyranda, onuň damar urmasy artýar. Adatça ýokarlanýan gyzgynyň her gradusyna (Selsiý boýunça) damar urmasynda bir minutda 20 urgy artýar.

Adam örän ýarawsyz bolanda, onuň damar urmasyny ýygy-ýygdydan barlap, gyzgyny we dem alşynyň ýygylgy baradaky maglumatlarynyň hemmesini bellige alyň.

- Damar urmasynyň üýtgeşmelerini bellemek örän wajypdyr. Mysal üçin:
- Damar urmasy çalaja bildirip, çaltlaşanda, adamyň şok ýagdaýdadygyny aňladýar (sah. 77).
 - Ýygylgy örän ýokary, örän haýal ýa birsydyrgyn bolmadyk damar urgusy ýürekdäki näsazlyklaryň alamaty bolup biler (sah. 325).
 - Gyzdyrýan adamyň damar urmasy haýal bolan ýagdaýynda, onda garyn garahassalygynyň bardygynyň alamaty bolup biler (sah. 188).

GÖZLER

Gözüň agynyň reňkine serediň. Adatymy? Gyzylmy? Sarymy? (sah. 219). Syrkaw adamynyň garaýşyndaky üýtgeşmeleri belläň.

Syrkaw gözünü aşak, ýokary, saga, çepede hereket edip seretsin. Gözi çekýän, endigan bolmadyk hereket beýni keseliniň alamaty bolmagy ähtimal.

Gözüň görejjine ünsli serediň (bäbenekdäki gara “tegelege”) Eger olar uly bolsa, adamyň şok ýagdaýynyň alamaty bolup biler (sah. 77). Eger olar örän uly ýa kiçi bolsa, bu zäherlenmäniň ýa belli bir dermanyň täsir edýändiginiň alamatynyň bolmagydyr.

Şu iki göze serediň we olaryň arasyndaky, aýratyn-da göreçleriň arasyndaky tapawudy belläň:

Göreçleriň ululygynyň arasyndaky tapawut tiz lukmançylyk kömeginiň gerekdigini aňladýar.

- Eger gözüň garasy ulalyp, adamy gaýtardýan derejede agyrýan bolsa, adamyň GLAUKOMA (göze garasuw inme keseli) bilen kesellän bolmagy ähtimal (sah. 222).
- Eger bäbenegiň garasynyň has kiçi bolan gözi ýeterlik derejede gaty agyrýan bolsa, adam howply IRIT keseli (gözüň älemgoşar perdesiniň sowuklamasy) bilen kesellän bolmagy mümkin (sah. 222).
- Adamyň huşsuz halında ýa ýaňy-ýakynda kellesi urgy alan ýagdaýynda gözünüň garalary biri-birinden tapawutlanýan bolsa, beynide näsazlygyň bardygyny aňladyp bilýär. Şeýle hem bu ZARBANY (sah. 327) aňladyp bilýär.

Adamyň huşsuz ýa kelleçanagyna şikes ýeten ýagdaýynda, hökman onuň göreçlerini deňeşdiriň.

GULAK, BOKURDAK, BURUN

Gulaklar: Gulaklary hemişe agyry we infeksiýa babatda, aýratyn hem çaganyň sowuklan ýa gyzdyran wagty barlap duruň. Çaga gulagyna el degreňde aglaýan bolsa, onda gulak infeksiýasynyň bar bolmagy ähtimal (sah. 309).

Usullyk bilen gulagyndan çekip görüň. Agyry artýan bolsa, infeksiýa gulagyň turbajygyndadyr (gulak kanalynda). Gulagyň içiniň gyzlyna ýa iriňine serediň. Siz ony görmek üçin el çyrasyny ulanyp bilersiňiz. Emma gulaga hiç haçan çöp, sim ýa başga gaty zady sokmaň.

Adamyň nähili eşidýändigini barlap görüň. Ol oňat eşidýärmí ýa bir gulagy çala eşidýärmí? Adamyň eşidip-eşitmeyändigini barlamak üçin, gulagynyň ýanynda barmaklaryňyzy şyrkgyldadyň (Kerlik we gulagyň şaňňyldamagy barada sah. 327).

Bokurdak we agyz. Elektrik çyrajygyň ýa gün şöhlesiniň kömegi arkaly agzy we bokurdagy barlaň. Muny etmek üçin çemçäniň sapy bilen dili aşak basyň ýa-da adama “a-a-a” diýdiriň. Bokurdagy görüň. Ol gyzlymy? Badam şekilli mázleri (bokurdagyň yzky bölegindäki iki tümmejik) çişipmi, iriňläpmi (sah. 309). Şeýle hem agyz boşlugyny barlaň. Onda ýara, çüýrük dişler barmy? Diş etleri sowuklanmy? Dili nähili? (17-nji baby okaň).

Burun. Burny akýarmy ýa dykylanmy? (Çaganyň burundan dem alşyna üns beriň). Burnuň içine ýagtylandyryjy enjamyň kömegi arkaly serediň. Nem, iriň, gan barmy? Burnuň içi gyzarypmy, çişipmi? Erbet ysy barmy? Fistula we allergik demgysmasynyň alamatlaryna barlaň (sah. 165).

DERI

Syrkawda haýsy keseliň bardygyna garamazdan, onuň derisiniň ähli ýerini barlamak wajypdyr. Bábekleriň we çagalaryň ähli eşiklerini çykarmaly. Kadadan çykmalaryň baryny ünsli barlaň; şol sanda:

- ýaralary, başlary, tiken çümen ýerlerini;
- örgüni we onuň yzlaryny;
- menekleri ýa adatdan daşary islendik tegmilleri;
- sowuklamany (infeksiýanyň alamatlaryny, teniň gyzarmagyny, gyzdyrmagy, agyrylary, pökgerenligi);
- pökgerenligi we çişmeleri;
- çişen limfatik mázleri (goltukda, boýunda, gasykda kicijik düwünler (sah. 88);
- adaty däl düwünleri we çişmeleri;
- saçyň adatdan daşary inçelmegini we düşmegini, reňkiniň solmagyny (sah. 112);
- gaşyň düşmegini (heýwere keseli?) (sah. 181);

Ýaş çagalaryň otyrýeriniň arasyny, jyns agzalaryny, el-aýagyňyň barmaklarynyň arasyny, gulagynyň arkasyny, saçyny (bitleri, gijilewügi, gijilewükli demrewi, örgüni we ýaralary) hemişe barlaň.

Dürli deri kesellerini kesgitlemek üçin (sah. 196-198)

GARYN (AŞGAZAN)

Eger adamyň içi agyrýan bolsa, agyryň anyk ýerini kesgitlejek boluň. Hemişe ýa wagtal-wagtal agyrýarmy?

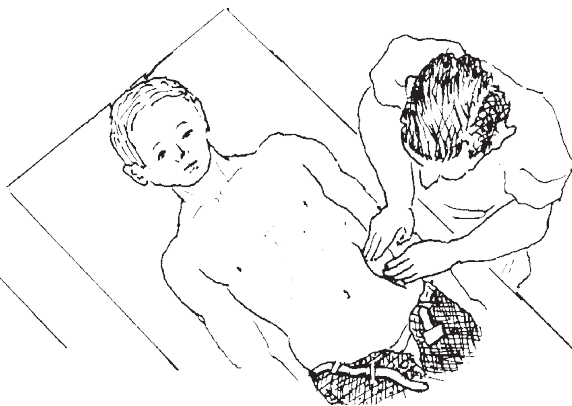
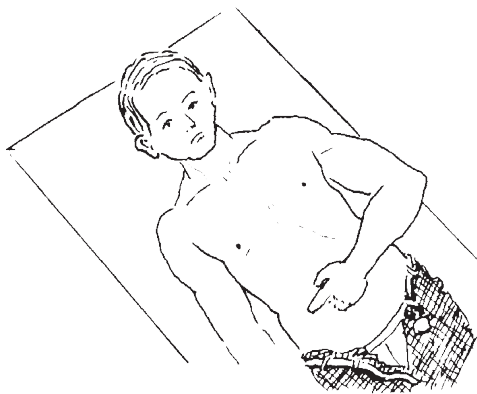
Sanjyp agyrýarmy ýa damarlary çekýän ýaly agyrýarmy?

Garny barlanyňyzda, adaty däl çişleri ýa düwünleri gözläň.

Agyrynyň belli bir ýerde bolmagy sebäbiň açarydyr (sah. 36).

Ilki bilen syrkawdan agyrýan ýerini barmagy bilen görkezmegini haýyş ediň.

Soňra onuň görkezen ýeriniň garşysyndan usullyk bilen garnyň dürli ýerlerine basyşdyryp görüň. Şeýdip, siz haýsy ýeriniň has güýçli agyrýandygyny bilersiňiz.

Garyn ýumşakmy ýa-da gaty? Syrkaw garnynyň mysalaryny gowşadyp bilýärmí? Garyn gaty bolsa bu “ýiti garnyň”, ýagny köriçegäniň ýa-da peritonitiň (sah. 94) alamatlary bolup biler.

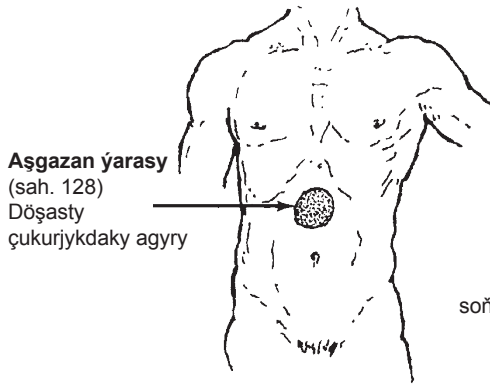
Eger siz köriçege ýa-da peritonit bardyr diýip güman etseňiz, 95-nji sahypada beýan edilýän **gurşaklaýyn bil agyrynyň bolup-bolmazlygyna barlaň**. Garnyň adaty bolmadyk düwünlerini ýa dykzlanan ýerlerini barlaň.

Eger adamyň dyngysyz aşgazany agyryp, ýüregi bulaşýan bolsa, şol bir wagtyň özünde hem täret edip bilmeýän bolsa, onuň garnyna suratda görkezilişi ýaly gulagyňyzy (ýa stetoskopy) goýuň. Içegelerdäki gulkulda gulak goýuň. Eger siz iki minutyň dowamynda hiç zat eşitmeseňiz, bu howpuň alamatydyr (ser. Içegeler babatda gyssagly meseleler, sah. 93).

Gulkuldamaýan garyn sessiz topulýan it ýalydyr. Ägä boluň!

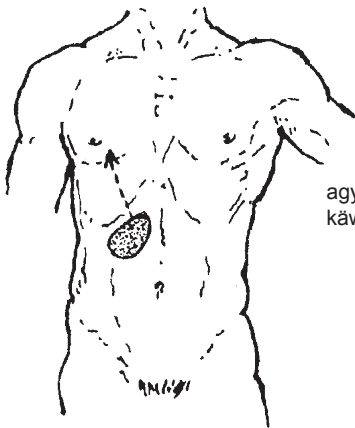
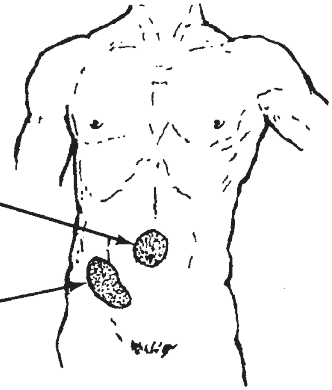
Şu suratlar käbir keselleriň ýüze çykan ýagdaýynda adamyň garnynyň agyryan ýerlerini görkezýär:

Aşgazan ýarasý
(sah. 128)
Döşasty çukurjykdaky agyry

Köriçege
(sah. 94)

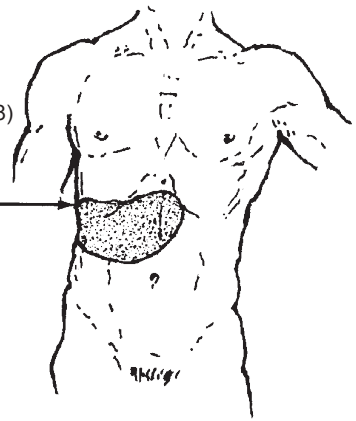
ilki bilen agyry şu ýerde,
soňra şu ýerde peýda bolýar

Dalak
(sah. 234)
agyry köplenç arka berýär

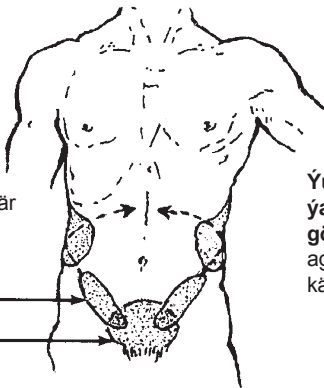
Bagyr
(sah. 172, 144, 328)

agyry şu ýerde bolýar,
käwagt gursaga berýär

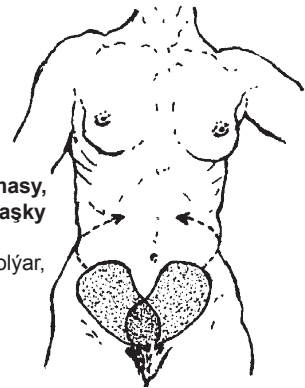

Peşew ulgamy
(sah. 234)
agyry arkanyň orta ýa aşaky böleginde bolýar, käwagt biliň ugry bilen garnyň aşaky bölegine berýär

peşew akarlary
peşew haltasy

Ýumurtgalaryň sowuklamasy, ýa çiş, ýa-da ýatgydan daşky göwrelilik (sah. 280)
agyry bir ýa iki gapdalda bolýar, käwagt arka berýär

Bellik: arkadaky dürli agyrylar barada seret sah. 173.

MYŞSALAR WE NERWLER

Eger adam endamynyň gurusýandygy, ysgynsyzdygy ýa haýsydyr bir beden agzasyna diýen etdirip bilmeyändigini barada zeýrense, onuň ýöreyşine, hereket edişine syn etmek arkaly bulary barlap bilersiňiz. Goý, ol tursun, otursyn, uzynlygyna süýnüp ýatsyn, siz bolsa onuň bedeniniň iki tarapyny hem deňeşdirip synlaň.

Ýüzi: ondan ýylgyrmagy, gaşyny çytmagy, gözünü giňden açyp, soňra ýummagy haýyş ediň. Bir gapdaldaky salparma ýa gowşaklyga üns beriň.

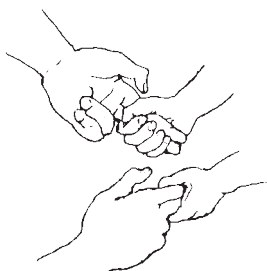
Eger kesel duýdansyz başlan bolsa, kellä şikes ýetirilendigi (sah. 91), zarba (sah. 327) ýa Belliň ysmazy (sah. 327) barada oýlanyň.

Eger ol kem-kemden başlanýan bolsa, beýnide çişniň döremeginiň alamaty bolup biler. Derrew lukmanyň maslahatyny alyň.

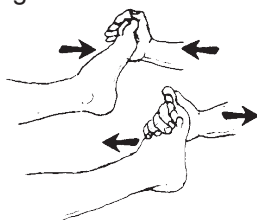
Şeýle-de gözüň hereketlerini, görejiň ululygynyň we görüş ukybynyň kada laýyklygyny barlaň.

Elleri we aýaklary: myşsalaryň güýjüni barlaň. Elleriniň we aýaklarynyň ýogynlygyny ölçäp, deňeşdiriň. Onuň ýöreyşine, hereket edişine syn ediň. Eger myşsalar ýa tutuş beden gowşan bolsa, kem iýmitlenmä (sah. 112), inçekesel ýaly dowamly keseliň barlygyna güman ediň.

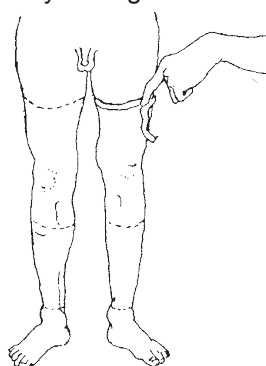
Eliniň güýjüni barlamak üçin barmaklaryňyzy gysmagy haýyş ediň

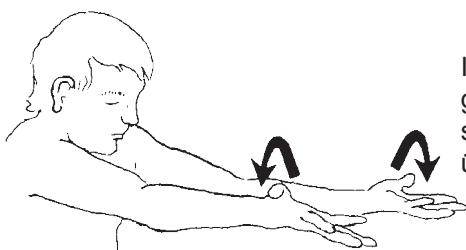
Elleriňiz bilen onuň aýaklaryny epiň we göneldiň

Islendik ýüp ýa rezin el-aýagynyň ýogynlygyndaky tapawudy bilmäge kömek eder.

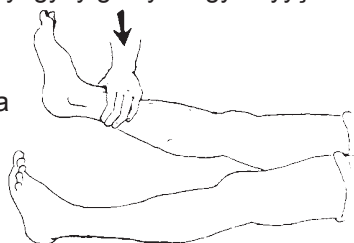

Ondan ellerini uzadyp, aýaklaryny eýläk-beýläk öwürmegini haýyş ediň.

Ondan ýatyp, ilki bir aýagyny, soň beýleki aýagyny galdyrmagy haýyş ediň

Islendik gowşaklyga ýa sandyrama üns beriň.

Eger myşsalar gowşan bolsa ýa ysgynsyzlyk deň derejede bolmasa, ýa bir tarapy has ysgynsyz bolsa, onda bu çagalarda poliomiýelitiň (sah. 314), ulularda bolsa arka keselleriniň, arkanyň ýa kelläniň şikesleriniň, ýa urgynyň alamaty bolup biler.

Dürli myşsalaryň hereket ukbybny we dykzlygyny barlamak:

Eger adamyň äňi saň gaty bolup, açylmaýan bolsa, onda ýa bürmek keseliniň (sah. 182), ýa bokurdagyň (sah. 309), ýa dişleriň (sah. 231) düýpli infeksiýasynyň barlygyna güman edip bilersiňiz. Eger şu kynçylyklar adam pallandan soň ya äňine urlandan soň ýüze çykýan bolsa, onuň äňiniň çykan bolmagy ähtimal.

Eger örän ýarawsyz çaganyň boýny ýa arkasy gymyldaman yza gaýşan bolsa, onda meningitiň bolmagyna güman etmeli. Eger kellesi öňe egilmeýän ýa dzyna degmeýän bolsa, meningitiň bolmagy ähtimal (sah. 185).

Eger çaganyň käbir myşsalary hemişe gymyldamaýan ýa-da birgeňsi, dartylýan ýaly hereketleri bolsa, onda beýni (serebral) ysmazynyň bolmagy ähtimal (sah. 320).

Eger birgeňsi, dartýan ýaly hereketleri birdenkä başlanyp, adam özünden gidýän bolsa, onda tutgaýyň bolmagy ähtimal (sah. 178). Eger tutgaýy ýygy-ýygdan tutýan bolsa, garaguş keseline güman etmeli. Eger şolar ýaly hereketler kesel wagtynda bolýan bolsa, muňa gyzgynyň galmagy (sah. 76), organizmiň suwsuzlanmagy (sah. 151), bürmek keseli (sah. 182) ýa meningit (sah. 185) sebäp bolup biler.

Adam bürmek keseli bilen keselländir öytseňiz, onuň ygtyýarsyz hereketlerini nädip barlamalydygy barada 185-nji sahypa seret.

Elleriň, aýaklaryň ýa beýleki beden agzalarynyň syzyjlygyny barlamak üçin:

Syrkawdan gözüni ýummagy haýyş ediň. Onuň derisiniň dürli ýerlerine eliňizi çalaja degriň. Şu heketleriňizi duýan wagtynda “hawa” diýmegini ondan haýyş ediň.

Tegmillerde ya tegmilleriň töweregindäki deriň dykzlanan ýerlerinde syzyjlygyň bolmazlygy heýwere keseliniň alamatydyr (sah. 191).

Iki eliň ya iki aýagyň syzyjlygynyň ýitmegine süýjikeseliň (sah. 127) ýa heýwere keseliniň sebäp bolmagy ahmal.

Diňe bir tarapyň syzyjlygy ýiten ýagdaýynda muňa oňurga keselleriniň (sah. 174) ýa oňa ýetirilen şikesiň sebäp bolmagy mümkin.

